

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Jesse Klaver
De mythe van het economisme

De Bezige Bij | 2015 | 176 pp. | € 17,90 | ISBN 9789023496953

Oppervlakkige analyse met dominante rol voor de overheid

door *Frank A.M. van den Heuvel*

De auteur is oud-lid van de redactie van *Christen Democratische Verkenningen*.

Jesse Klaver is de nieuwe man van links. Prille hoop in een versplinterd en onzeker landschap van linkse partijen in Nederland. In een tijd waarin de SP niet echt doordrukt, men binnen de PvdA elkaar publiekelijk afmaakt en D66 niet links meer is, klampt links Nederland zich vast aan deze nieuwe held. Om zijn positie te markeren schrijft Klaver een boek over 'de mythe van het economisme'. Het is de beschrijving van zijn tocht van kind-zijn via CNV-jongeren naar het fractievoorzitterschap van GroenLinks en zijn kritiek op een aantal zaken zoals ze nu georganiseerd zijn in Nederland en daarbuiten. Geheel in de stijl van de tijdgeest draait het verhaal om hemzelf, om Jesse Klaver, zijn afkomst (half Marokkaans en

half Indonesisch), wortels, opleiding en drijfveren. De kافت toont ook pontificaal zijn hoofd. Hij beschrijft waarom hij de politiek in ging en wat hij wil veranderen.

* * *

Het boek dat Klaver geschreven heeft, is eigenlijk geen boek. Het is ook geen essay, het is geen uitgebreid opinieartikel, maar een pamflet, voorafgegaan door een beschreven cv van Klaver. Het gaat niet echt de diepte in, de onderbouwing ontbreekt en alles, van aardbevingen in Groningen tot belastingverdragen in de wereld en van knelpunten in de zorg tot de rekentoets, wordt op één hoop gegooid. Er deugt niet veel in Nederland en de wereld, zo lijkt het.

Het pamflet geeft goed zijn drijfveren aan en zijn streven om idealen te verwezenlijken. Hij beschrijft hoe een allochtone Nederlander in Brabant, opgevoed door een alleenstaande moeder, maar omringd door warme familie met Indonesische wortels, via het vmbo tot hoog in het parlement kan komen. Voor zijn dertigste. Inderdaad, een prestatie en goed dat dit kan. Misschien zijn we in

bereid een vervolgstudie doen, voor de vele duizenden mensen die heel goed werk doen bij banken, en voor de efficiencyslagen die gemaakt zijn in de gezondheidszorg. En niet alles in de Verenigde Staten is fout. Natuurlijk weten we nu dat in Groningen de gaswinning terug moet, maar heeft GroenLinks op dit dossier nu schone handen? Vijftig jaar lang konden ook mooie ideeën van linkse politici gerealiseerd worden dankzij de aardgasbaten. Daar deed iedereen aan mee, van Joop den Uyl tot Paul Rosenmöller. Dweepen met Kennedy en met Obama is makkelijk. Beiden zijn echter niet ingeloste beloftes. Even gaat de ijdelheid nog een stapje verder, als Klaver Jrk toedicht aan Jesse Ferras Klaver; een ‘Dan Quayle-momentje’, zullen we maar zeggen.¹ Ook Obama heeft veel vraagstukken, van de ontmanteling van Guantanamo tot vrede in het Midden-Oosten, niet kunnen oplossen. Voor een beginnend leider past juist ook hier enige bescheidenheid. Interessant is dat juist een bescheidener opstelling, in plaats van steeds het vingertje, GroenLinks onder leiding van Bram van Ojik weer solide gemaakt heeft. Zijn voorbeelden in Nederland zijn zijn voorgangers Rosenmöller, Halsema en Van Ojik. Ook hier missen we de breedte, de oriëntatie bij andere denkers, economen en sociologen bij wie, juist voor zijn boek en thema, munitie te halen is. Door deze karikaturen en beeldvorming doet Klaver in zijn boek aan links populisme en dat bevordert niet het gezamenlijk oplossen van de aangestipte kwesties. Dat is jammer, want natuurlijk verdienen onderwerpen als gezondheidszorg, het energie-vraagstuk en onderwijs de aandacht. Wanneer echter anderen eerst karikaturaal weggezet worden, is de verbinding weg.

Het komt over als snel scoren. Eveneens in het boek dweept Klaver weer met de Franse econoom Piketty, en hij zegt weer vol trots dat hij degene was die Piketty naar Nederland haalde voor een debat met de commissie voor Financiën in de Tweede Kamer. Wat was of is de follow-up?

* * *

Klaver rondt zijn boek af met tien ‘game-changers’, een modern woord dat suggereert dat alles gaat veranderen. De tien punten zijn echter niet zozeer gamechangers als wel het programma van GroenLinks. Wanneer we lezen over deze punten en de manier waarop ze moeten worden gerealiseerd, valt sterk op dat GroenLinks de maakbaarheid via de overheid centraal stelt. Hier zit het evidente verschil met het CDA. Christendemocraten kijken primair naar de samenleving. Wat kan er in het private domein? Waar kunnen mensen zelf een rol spelen en verantwoordelijkheid dragen? Waar is de overheid niet nodig voor energieoplossingen, gezondheidszorg, het inkopen van medicijnen en bankzaken doen? Wil GroenLinks van verfoeide private oligopolies naar monopolies bij de overheid op alles? Waar is de soevereiniteit in eigen kring? Het subsidiariteitsbeginsel? De kracht van allerlei bewegingen in de samenleving? De ironie is dat hij deze wel aanstipt in het verhaal over zijn eigen weg naar het leiderschap van GroenLinks, maar vergeet in de oplossingsrichtingen voor de komende jaren.

Jaren geleden schreef ik in *Christen Democratische Verkenningen* een pleidooi voor een coalitie van CDA, VVD en GroenLinks.² We zaten in de paarse periode en overheid, maakbaarheid en technocratie domineerden. Ik ontwaarde mooie gedachten bij de denkers van deze drie partijen;

denklijnen die het primaat bij de samenleving durfden leggen. Mensen vroegen zich af hoe ik bij deze combinatie kwam, omdat de verschillen tussen deze partijen zo groot waren. Ik gaf aan: door naar de overeenkomsten te kijken. Bijvoorbeeld op het gebied van energie: het combineren van de idealen van GroenLinks, het rentmeesterschap van het CDA, en het profijtbeginsel van de VVD. Ik mis in Klavers boek de bruggen en verbindingen van GroenLinks naar andere partijen, naar andere denklijnen. Ik mis naast de idealen het realisme van economie en technologie. Ik mis de onderbouwing bij enkele valide punten. Dit boek, of eigenlijk dus pamflet, is een gemiste kans. Misschien moet een pamflet ook niet meer pretenderen, maar toch.

* * *

Overall in Europa komen linkse leiders op en gaan ze weer neer. Wat is de echte, kansrijke, linkse koers in Europa? In Nederland? In het Verenigd Koninkrijk is Jeremy Corbyn nu de gevierde man van Labour; in Griekenland is Tsipras, opgeschoven naar het midden, de linkse leider; Hollande in Frankrijk worstelt, zoals iedere socialist in het Élysée, met de harde realistische wetten van de economie. In Nederland is het afwachten wat er gaat gebeuren op links. Kan Emile Roemer van de

SP nog een keer pieken, maar nu op het juiste moment? Wie wordt de leider van de PvdA en hoelang krijgt die de ruimte en het krediet? Samsom? Asscher? Van der Laan? Wie durft? Links twijfelt, en wel tussen 'terug naar het echte socialisme en de klassenstrijd', het idealistische links van de Groenen en het pragmatische links van Blair en Hollande. En dan is er nog het linkse geluid van kritische bewegingen die eigenlijk ook weer rechts zijn. De protestbewegingen van Tsipras, van het Spaanse Podemos en in zekere zin ook van Wilders. Economisch links, maar cultureel rechts. Want dat is een punt dat Klaver niet meeneemt: dat mensen de laatste jaren niet meer economisch stemmen, maar cultureel gedreven. En dan is niet de economie primair leidend, maar cultuur, innerlijke waarden. Daar ontbreekt het echte antwoord van links, maar vaak ook van rechts.

Noten

- 1 De Amerikaanse kandidaat voor het vicepresidentschap Dan Quayle vergeleek zich in 1988 tijdens een debat met John F. Kennedy. Zijn opponent Lloyd Bentsen zette vervolgens Quayle op zijn plek.
- 2 Frank A.M. van den Heuvel, 'VVD-CDA-GroenLinks', *Christen Democratische Verkenningen* (2001), nr. 5, pp. 24-25.

B
O
E
K
E
N